

Vodní měkkýši Moravské Dyje

Aquatic molluscs of Moravská Dyje River

LUBOŠ BERAN

Agentura ochrany přírody a krajiny ČR, Správa Chráněné krajinné oblasti Kokořínsko, Česká 149, CZ – 276 01 Mělník; e-mail: lubos.beran@nature.cz

Abstract: This paper reviews a malacological survey of the Moravská Dyje River (South-eastern Bohemia, Czech Republic). The Moravská Dyje (Mährische Thaya) River, which rises to the south of Jihlava, runs to the south and in Austria joins with the Rakouská Dyje (Deutsche Thaya) River and continues as the Dyje (Thaya) River back to the Czech Republic.

Aquatic molluscs were studied at 6 sites in 2007. Altogether, 16 species of aquatic molluscs (7 gastropods, 9 bivalves) were found. A population of the endangered bivalve *Unio crassus* was found at one site near the Czech-Austrian border. This population is small and probably near extinction. Except for this rare and endangered species, only common and widespread molluscs were documented.

Key words: Mollusca, Moravská Dyje River, faunistics, *Unio crassus*

METODIKA A MATERIÁL

Údaje použité v této práci jsou získané terénním průzkumem autora. Průzkum byl proveden v roce 2007 na 6 lokalitách na středním a dolním toku Moravské Dyje v ČR. Pozornost byla věnována zejména mlžům čeledi Unionidae. Sběr byl na většině lokalit prováděn kombinací vizuální metody a odběrů z vegetace či sedimentu za pomoci kovového kuchyňského cedníku (průměr 20 cm, velikost ok 0,5–1 mm).

Získaný materiál byl ve většině případů determinován na místě a vrácen na lokalitu. V případě vzácných druhů (v tomto případě *Unio crassus*) byla část sběrů uložena do sbírky autora. U druhů determinovatelných pouze pomocí lupy (např. většina druhů r. *Pisidium*) byl materiál determinován až v laboratoři. Žádní jedinci nebyli determinováni pomocí pitvy, resp. to nebylo zapotřebí. Systém a nomenklatura jsou převzaty z práce Beran (2002) a upraveny podle aktuální verze přehledu měkkýšů ČR (Juříčková et al. 2007).

CHARAKTERISTIKA ÚZEMÍ

Moravská Dyje pramení na jv. svazích Hřebene jv. od města Třeště v nadmořské výšce 635 m a po 68 km se spojuje s Rakouskou Dyjí a jako Dyje pokračuje zpět na území České republiky (Vlček 1984). Šířka toku se pohybuje kolem 5–8 m, dno a břehy jsou v místech s nízkou rychlostí proudu převážně písčitobahňité až písčité, v místech s rychlejším prouděním šterkopsčité až šterkovité. Koryto je místy upravené, na větší části má však relativně přirozený charakter.

PŘEHLED LOKALIT

V této části jsou uvedeny popisy jednotlivých lokalit. Údaje jsou řazeny následovně: číslo lokality, zeměpisné souřadnice (odečtené z digitální mapy dostupné na <http://www.mapy.cz/>), kód pole pro faunistické mapování (Buchar 1982, Pruner et Míka 1996), název nejbližší obce,

lokalizace a popis lokality, datum průzkumu. Lokality jsou řazeny ve směru po proudu.

1 – 49°08'47'' N, 15°28'22'' E, 6858, Radkov, Moravská Dyje v Radkově, 21. 7. 2007; **2** – 49°07'11'' N, 15°26'47'' E, 6858, Velký Pěčín, Moravská Dyje u mostu ve Velkém Pěčíně, 21. 7. 2007; **3** – 49°02'09'' N, 15°25'55'' E, 6958, Vnorovice, Moravská Dyje u Hardova mlýna u Vnorovic, 21. 7. 2007; **4** – 49°00'54'' N, 15°26'02'' E, 6958, Staré Hobzí, Moravská Dyje u mostu silnice Staré Hobzí - Slavonice, 22. 7. 2007; **5** – 48°58'41'' N, 15°27'24'' E, 7058, Modletice, Moravská Dyje v Modleticích, 22. 7. 2007; **6** – 48°57'08'' N, 15°28'19'' E, 7058, Písečné, Moravská Dyje na hranicích s Rakouskem jihovýchodně od Písečného, 22. 7. 2007.

VÝSLEDKY A DISKUSE

PŘEHLED ZJIŠTĚNÝCH DRUHŮ

V této části jsou uvedeny výsledky průzkumu podle jednotlivých druhů. U každého druhu je uveden kromě latinského názvu i český ekvivalent a zoogeografické rozšíření převzaté z práce Beran (2002). Jsou zde uvedeny také údaje týkající se obývaných stanovišť, poznámky k rozšíření na území ČR a rozšíření ve sledované oblasti.

Třída: Gastropoda

Řád: Hygrophila

Čeleď: Acroloxidae

Acroloxus lacustris (Linnaeus, 1758) – člunice jezerní. Palearktický druh. Běžný obyvatel především větších stojatých případně pomaleji tekoucích vod, který byl zjištěn na jediné lokalitě.

Čeleď: Lymnaeidae

Galba truncatula (O. F. Müller, 1774) – bahnatka malá. Holarktický druh. Běžný druh, který se obvykle vyskytuje

na rozhraní mezi vodou a souší (břehy vodních toků, mokřady). Zjištěn byl na březích Moravské Dyje na čtyřech lokalitách.

Radix auricularia (Linnaeus, 1758) – uchatka nadmutá. Palearktický druh. Obývá velké spektrum biotopů kromě příliš zarostlých a zazemněných stojatých vod. Je typickým pionýrským druhem obnovených či nově vytvořených biotopů (pískovny). Běžný je i výskyt v pomaleji tekoucích vodách. V Moravské Dyji byl zjištěn na třech lokalitách.

Radix peregra (O. F. Müller, 1774) – uchatka toulavá. Palearktický druh. Typický druh méně úživných vodních toků, nádrží a mokřadů. Ve sledovaném území byl zjištěn pouze na první lokalitě, situované nejvýše proti proudu Moravské Dyje.

Čeled': Planorbidae

Gyraulus albus (O. F. Müller, 1774) – kružník bělavý. Palearktický druh. Běžný druh na většině území ČR, který obývá široké spektrum biotopů a to zejména méně zarostlých. Je běžně zjišťován i v pomaleji tekoucích vodách. V Moravské Dyji patří k nejčastěji zastíženým druhům a byl nalezen na pěti lokalitách.

Ancylus fluviatilis O. F. Müller, 1774 – kamomil říční. Evropský druh. Druh tekoucích vod, který byl zjištěn na pěti lokalitách a byl druhem s největší abundancí prakticky na všech lokalitách, kde byl zjištěn.

Třída: Bivalvia

Řád: Unionoida

Čeled': Unionidae

Unio pictorum (Linnaeus, 1758) – velevrub malířský. Evropský druh. Nejběžnější zástupce rodu *Unio* v České republice, který byl nalezen na pěti zkoumaných lokalitách.

Unio crassus Philipsson, 1788 – velevrub tupý. Evropský druh. Celoevropsky ohrožený a zároveň evropsky významný druh, který obývá různě velké toky. V současnosti je známo v ČR asi 15 lokalit s perspektivními populacemi (např. Beran 2002). V Moravské Dyji byl zjištěn pouze na jediné lokalitě těsně před opuštěním našeho území. Bohužel nález 3 relativně čerstvých lastur starších jedinců a několika starých

lastur nedává naději na existenci početnější populace a naopak lze předpokládat, že populace (pokud ještě existuje) je přestárlá a vymírající. Pro přesnější analýzu statusu populace by však byl vhodný podrobnější průzkum tohoto úseku nejlépe za nízkého stavu vody a zároveň také údaje o kvalitě vody v tomto a navazujících úsecích, neboť nelze vyloučit výraznější zatížení znečištěním, které je místy patrné.

Anodonta anatina (Linnaeus, 1758) – škeble říční. Eurusibiřský druh. Zřejmě nejběžnější velký mlž v rámci ČR, vyskytující se v tekoucích i větších stojatých vodách. V Moravské Dyji byla stejně jako velevrub malířský zjištěna na pěti zkoumaných lokalitách.

Řád: Veneroida

Čeled': Sphaeriidae

Sphaerium corneum (Linnaeus, 1758) s. lat. – okružanka rohovitá. Palearktický druh (taxon). Velmi častý mlž žijící především v živinami bohatých pomaleji tekoucích vodách, který byl ojedinele zjištěn na dvou lokalitách.

Musculium lacustre (O. F. Müller, 1774) – okrouhlice rybníčná. Holarktický druh. V ČR mozaikovitě rozšířený druh, který obývá pomaleji tekoucí a stojaté vody. Při průzkumu Moravské Dyje byl nalezen na jedné lokalitě.

Pisidium henslowanum (Sheppard, 1823) – hrachovka hrbolatá. Holarktický druh. Relativně běžný druh vyskytující se především v tekoucích vodách a odstavených ramenech řek v nižších polohách. Zjištěn byl v bahnitých a písčítobahnitých sedimentech na dvou lokalitách.

Pisidium subtruncatum Malm, 1855 – hrachovka otupená. Holarktický druh. Jedna z nejběžnějších hrachovek žijící především ve vodních tocích, ale také v řadě typů stojatých vod. Zjištěna byla na pěti lokalitách.

Pisidium nitidum Jenyns, 1832 – hrachovka lesklá. Holarktický druh. Opět poměrně běžný druh nalezený na třech lokalitách.

Pisidium casertanum (Poli, 1791) – hrachovka obecná. Pravděpodobně kosmopolitní druh. Zřejmě nejběžnější hrachovka rodu *Pisidium* v ČR, která se vyskytuje v řadě vodních stanovišť od pramenišť a mokřadů až po velké vodní toky. Ve zkoumaném území zjištěna na jediné lokalitě.

Tab. 1. Přehled vodních měkkýšů podle lokalit

Vědecký název, jméno autora a datum popisu, kategorie dle Červeného seznamu vodních měkkýšů ČR (Beran et al. 2005, Beran 2002), počet jedinců zjištěných na jednotlivých lokalitách.

Tab. 1. List of aquatic molluscs according to number of the locality

Scientific name, its author and date of description, categories according to the Red List of aquatic molluscs of the Czech Republic (adopted from Beran et al. 2005, Beran 2002), number of specimen found at particular sites.

Druh	Kategorie ohrožení	1	2	3	4	5	6	Σ
<i>Acroloxus lacustris</i> (Linnaeus, 1758)	Málo dotčený (LC)				7			1
<i>Galba truncatula</i> (O. F. Müller, 1774)	Málo dotčený (LC)	10	4		3	4		4
<i>Radix auricularia</i> (Linnaeus, 1758)	Málo dotčený (LC)			30	2		2	3
<i>Radix peregra</i> (O. F. Müller, 1774)	Málo dotčený (LC)	8						1
<i>Physa fontinalis</i> (Linnaeus, 1758)	Téměř ohrožený (NT)				3			1
<i>Gyraulus albus</i> (O. F. Müller, 1774)	Málo dotčený (LC)	3	20	45		2	2	5
<i>Ancylus fluviatilis</i> O. F. Müller, 1774	Málo dotčený (LC)	100		80	10	25	300	5

Druh	Kategorie ohrožení	1	2	3	4	5	6	Σ
<i>Unio pictorum</i> (Linnaeus, 1758)	Málo dotčený (LC)		3	3	14	13	7	5
<i>Unio crassus</i> Philipsson, 1788	Ohrožený (EN)						3	1
<i>Anodonta anatina</i> (Linnaeus, 1758)	Málo dotčený (LC)	2	6		6	4	3	5
<i>Sphaerium corneum</i> (Linnaeus, 1758) s. lat.	Málo dotčený (LC)	1				1		2
<i>Musculium lacustre</i> (O. F. Müller, 1774)	Téměř ohrožený (NT)						1	1
<i>Pisidium henslowanum</i> (Sheppard, 1823)	Málo dotčený (LC)					3	2	2
<i>Pisidium subtruncatum</i> Malm, 1855	Málo dotčený (LC)	40		3	10	4	5	5
<i>Pisidium nitidum</i> Jenyns, 1832	Málo dotčený (LC)	7		2	3			3
<i>Pisidium casertanum</i> (Poli, 1791)	Málo dotčený (LC)	15						1
Počet druhů celkem		9	4	6	9	8	9	

ZÁVĚR

Průzkum Moravské Dyje uskutečněný v roce 2007 doložil výskyt 16 druhů vodních měkkýšů (7 plžů, 9 mlžů). Na jediné lokalitě, těsně před tím, než řeka opustí území České republiky, byl zjištěn výskyt velevruba tupého (*Unio crassus*). Populace tohoto ohroženého a evropsky významného mlže je zřejmě velmi slabá a vymírající. Zjištěn byl výskyt pouze 3 relativně čerstvých schráněk a několika starých schráněk. V případě tohoto druhu by byl vhodný podrobnější průzkum dolního toku Moravské Dyje. V případě ostatních zjištěných druhů se jedná o druhy celkem běžné. Mezi nejčastěji se vyskytující druhy patří na většině lokalit plži *Galba truncatula*, *Gyraulus albus* a z mlžů druhy *Unio pictorum*, *Anodonta anatina*, *Pisidium subtruncatum*. Pozitivním zjištěním je absence nepůvodních druhů vodních měkkýšů. Důvodem je zřejmě relativní izolovanost od území, která jsou invazí nepůvodních druhů nejvíce postižena.

LITERATURA

BERAN L. (2002): Vodní měkkýši České republiky – rozšíření a jeho změny, stanoviště, šíření, ohrožení a ochra-

na, červený seznam [Aquatic molluscs of the Czech Republic – distribution and its changes, habitats, dispersal, threat and protection, Red List]. – Sborník přírodovědného klubu v Uh. Hradišti, Supplementum 10, 258 pp.

BERAN L., JUŘIČKOVÁ L. et HORSÁK M. (2005): Mollusca (měkkýši), pp. 69–74. – In: FARKAČ J., KRÁL D. et ŠKORPÍK M. [eds.]: Červený seznam ohrožených druhů České republiky. Bezobratlí. [Red list of threatened species in the Czech Republic. Invertebrates]. – Agentura ochrany přírody a krajiny ČR, Praha, 760 pp.

BUCHAR J. (1982): Způsob publikace lokalit živočichů z území Československa. [Publication of faunistic data from Czechoslovakia]. – Věst. Čs. Spol. Zool., Praha, 46: 317–318.

JUŘIČKOVÁ L., HORSÁK M., BERAN L. et DVOŘÁK L. (2007): Check-list of the molluscs (Mollusca) of the Czech Republic. – <http://www.mollusca.sav.sk/malacology/checklist.htm>.

PRUNER L. et MÍKA P. (1996): Seznam obcí a jejich částí v České republice s čísly mapových polí pro síťové mapování fauny [List of settlements in the Czech Republic with associated map field codes for faunistic grid mapping system]. – Klapalekiana, 32, Suppl.: 1–175.

VLČEK V. [ed.] (1984): Vodní toky a nádrže. Zeměpisný lexikon ČSR. – Academia, Praha, 316 pp.

